

Kế thừa và phát triển giá trị nghệ thuật Đờn ca tài tử trong đời sống văn hóa cư dân Nam Bộ hiện nay

ThS. NGUYỄN VĂN PHƯƠNG

Trường Đại học Trà Vinh; Email: phuongnv1211@tvu.edu.vn

Tóm tắt: Trong quá trình phát triển cùng với sự thay đổi của vùng đất Nam Bộ, Đờn ca tài tử đã trải qua nhiều biến chuyển, từ việc hình thành các biến thể trong phong cách trình diễn, đến sự thay đổi trong cách thức tổ chức và sinh hoạt nghệ thuật. Tuy nhiên, những thay đổi này không chỉ làm phức tạp thêm việc xác định bản chất nghệ thuật của Đờn ca tài tử mà còn đặt ra nhiều thách thức cho công tác bảo tồn loại hình nghệ thuật này trên phương diện lý luận. Vì vậy, bài viết này sẽ tiếp cận nghệ thuật Đờn ca tài tử từ phương diện triết học, tập trung vào hai yếu tố chính: sự kế thừa và phát triển, nhằm khẳng định sức sống bền bỉ và vai trò của nghệ thuật này trong bối cảnh đương đại.

Từ khóa: Đờn ca tài tử; Nam Bộ; di sản văn hóa; kế thừa và phát triển; bảo tồn; triết học; lý luận; thẩm mỹ.

1. Nghệ thuật Đờn ca tài tử và triết học nhân sinh trong kế thừa và phát triển

Nghệ thuật Đờn ca tài tử không chỉ đơn thuần là biểu diễn âm nhạc mà còn chứa đựng triết lý về cuộc sống. Nhạc cụ và giọng hát được hòa quyện một cách tinh tế, thể hiện những cảm xúc chân thật của con người, từ niềm vui cho đến nỗi buồn. Từ đó, Đờn ca tài tử đã trở thành một phương tiện để con người bày tỏ triết lý sống: An lạc giữa sự biến đổi của thiên nhiên, và hòa hợp với nhịp điệu của cuộc đời. Sự ứng tác trong Đờn ca tài tử cũng phản ánh triết lý sống động của người Nam Bộ: Không cố định trong khuôn khổ mà luôn linh hoạt, tự do nhưng không thiếu sự sâu sắc và tri thức. Những bài ca tài tử chứa đựng những bài học về nhân sinh quan, về việc thích ứng và tồn tại trong môi trường sống đầy biến động. Ngoài ra, Đờn ca tài tử không chỉ là một loại hình nghệ thuật độc đáo về mặt nội dung và phương thức biểu diễn, mà còn có thể coi là đại diện tiêu biểu cho sự kết hợp hài hòa giữa văn hóa, phong tục và tập quán. Đặc biệt, trong Đờn ca tài tử, những triết lý nhân sinh sâu sắc được thể hiện một cách rõ nét. Từ giai điệu trầm bổng đến ca từ giàu cảm xúc, Đờn ca tài tử phản ánh những khía cạnh cốt lõi của triết học nhân sinh, nơi con người được nhìn nhận qua mối tương

quan với thiên nhiên, xã hội, và vũ trụ. Trong Đờn ca tài tử, những câu chuyện về tình yêu, gia đình, và cuộc sống thường ngày được truyền tải một cách chân thực, mang lại sự thấu hiểu về các giá trị đạo đức, nhân văn, và mối liên hệ bền chặt giữa con người với cộng đồng. Nghệ thuật này tôn vinh tình cảm con người, những giá trị phổ quát như lòng nhân ái, hiếu nghĩa, và lòng kiên trì trước thử thách của cuộc đời. Qua đó, Đờn ca tài tử không chỉ làm đẹp cho đời sống tinh thần mà còn nuôi dưỡng và khơi dậy trong con người tinh thần vị tha, lòng nhân hậu, và ý thức sâu sắc về giá trị của cuộc sống, không chỉ góp phần làm phong phú thêm triết học nhân sinh qua lăng kính nghệ thuật. Mà nó còn trở thành một loại hình nghệ thuật dân gian đặc sắc của miền cư dân sông nước Nam Bộ, di sản văn hóa mang trong mình triết lý nhân sinh sâu sắc. Chính nhờ những triết lý nhân sinh độc đáo ấy, Đờn ca tài tử đã vượt qua phạm vi vùng miền để trở thành một loại hình nghệ thuật được công chúng trong nước và quốc tế yêu mến.

Có thể nói, lý luận về Đờn ca tài tử đóng vai trò như một nền tảng khoa học vững chắc, là điểm xuất phát để hiểu rõ, đánh giá và đưa ra các giải pháp hiệu quả cho việc kế thừa và phát triển loại hình nghệ thuật này. Nếu thiếu sự định hướng từ

lý luận, công tác bảo tồn và phát triển Đờn ca tài tử sẽ dễ trở nên lạc lõng và cảm tính, đặc biệt khi đây là một loại hình nghệ thuật phức tạp, phản ánh sâu sắc ý thức thẩm mỹ của một cộng đồng dân cư đa dạng về văn hóa và phản ánh những biến động lịch sử của một vùng đất với nhiều thăng trầm. Vì vậy, việc nghiên cứu lý luận về Đờn ca tài tử trong bối cảnh lịch sử và không gian đặc thù, dưới góc độ khoa học, cần được tiến hành một cách sâu sắc, toàn diện và đa chiều. Điều này đòi hỏi sự kết hợp của nhiều ngành khoa học và lĩnh vực liên quan để có được những đánh giá khách quan, toàn diện về giá trị và hướng đi của loại hình nghệ thuật này.

2. Sự kế thừa và phát triển di sản tinh thần của nghệ thuật Đờn ca tài tử qua các thế hệ

Sự kế thừa và phát triển của Đờn ca tài tử không chỉ dừng lại ở việc học hỏi kỹ thuật biểu diễn mà còn bao gồm cả việc thấu hiểu những giá trị văn hóa, tinh thần mà bộ môn này mang lại. Các nghệ nhân lớn tuổi thường truyền dạy cho thế hệ trẻ không chỉ về cách đánh đàn, hát ca mà còn về cách sống và làm nghệ thuật với cái tâm trong sáng, lòng yêu nghề và sự kính trọng đối với truyền thống. Ở những vùng quê sông nước Nam Bộ, hình ảnh người ông, người cha ngồi bên cây đàn, dạy cho con cháu từng nốt nhạc, từng lời ca, không chỉ là việc truyền dạy kỹ thuật mà còn là việc truyền tải tình yêu và sự đam mê với nghệ thuật. Những buổi hát đờn tài tử gia đình, những buổi họp mặt tại các câu lạc bộ tài tử là dịp để các thế hệ gặp gỡ, trao đổi, và chia sẻ những bài học quý báu về nghệ thuật và cuộc sống. Trong bối cảnh xã hội hiện đại, khi các loại hình giải trí và âm nhạc phương Tây ngày càng phổ biến, Đờn ca tài tử đang phải đối mặt với nhiều thách thức. Thế hệ trẻ hiện nay ít quan tâm đến các loại hình nghệ thuật truyền thống, điều này đặt ra câu hỏi về việc làm thế nào để nghệ thuật đờn ca tài tử tiếp tục được kế thừa và phát triển. Một trong những thách thức lớn là việc tìm kiếm và đào tạo những người trẻ đam mê và có năng khiếu với Đờn ca tài tử. Nhiều nghệ nhân tài tử lớn tuổi lo ngại rằng, nếu không có sự kế thừa, loại hình

nghệ thuật này sẽ dần mai một và biến mất. Chính vì vậy, việc tổ chức các lớp học, các chương trình giao lưu, biểu diễn nghệ thuật Đờn ca tài tử tại trường học, các sự kiện văn hóa là một cách để khơi dậy niềm yêu thích và sự quan tâm của thế hệ trẻ.

Song song đó sự kế thừa và phát triển trong Đờn ca tài tử không chỉ đơn thuần là việc truyền dạy kỹ thuật chơi nhạc cụ và hát, mà còn là sự tiếp nhận những giá trị tinh thần, triết lý sống của thế hệ đi trước. Ở khía cạnh này, Đờn ca tài tử mang tính chất của một di sản văn hóa sống. Người học không chỉ học cách đàn và hát, mà còn học cách cảm nhận, suy ngẫm về cuộc đời thông qua từng âm điệu và ca từ. Nhiều nghệ nhân tài tử đã tiếp nhận những giá trị nghệ thuật từ gia đình, từ làng xóm và tiếp tục truyền lại cho thế hệ sau. Họ trở thành những "kho báu sống", gắn kết quá khứ và hiện tại qua âm nhạc. Triết lý "người học người" trong đờn ca tài tử mang ý nghĩa sâu sắc trong việc kế thừa: Không chỉ học để chơi, mà còn học để hiểu và cảm nhận. Từ đó lan tỏa những giá trị của bộ môn Nghệ thuật này ngày càng phát triển cả chiều rộng lẫn chiều sâu.

3. Tăng cường phát triển sự tương tác giữa truyền thống và hiện đại trong kế thừa và phát triển nghệ thuật Đờn ca tài tử ở cư dân Nam bộ hiện nay

Trong bối cảnh xã hội hiện đại hóa, sự phát triển của Đờn ca tài tử luôn đối mặt với thách thức. Tuy nhiên, đây cũng là cơ hội để nghệ thuật này được bảo tồn và phát triển theo những cách thức mới. Từ góc độ triết học, sự phát triển không chỉ là việc duy trì nguyên trạng, mà còn là sự sáng tạo dựa trên nền tảng truyền thống. Nghệ thuật đờn ca tài tử đã và đang thay đổi để phù hợp với thị hiếu đương đại, như việc trình diễn trên các sân khấu chuyên nghiệp, các sự kiện quốc tế, và sự kết hợp với các loại hình nghệ thuật khác. Đờn ca tài tử từ một hình thức biểu diễn dân gian đã phát triển thành một nét văn hóa đặc sắc của Nam Bộ. Điều này thể hiện sự uyển chuyển trong cách mà nghệ thuật này tiếp cận cuộc sống hiện đại, không chỉ là một di sản tĩnh mà còn là một thực thể sống

động, tiếp tục phát triển và thích ứng.

Tăng cường ứng dụng công nghệ trong việc bảo tồn và phổ biến bộ môn nghệ thuật Đờn ca tài tử. Công nghệ hiện đại đã tạo ra những thay đổi tích cực trong việc bảo tồn và phổ biến nghệ thuật đờn ca tài tử. Các nghệ sĩ và nhà nghiên cứu đã tận dụng các nền tảng trực tuyến như YouTube, Facebook, Zalo, Tik tok... và các trang web chuyên về văn hóa để giới thiệu Đờn ca tài tử đến với đông đảo công chúng. Những buổi biểu diễn được ghi hình và chia sẻ rộng rãi giúp nhiều người, đặc biệt là thế hệ trẻ, có cơ hội tiếp cận với loại hình nghệ thuật này. Bên cạnh đó, công nghệ số còn được ứng dụng trong việc lưu trữ và số hóa các tư liệu quý báu về Đờn ca tài tử. Các bài ca, bản đờn cổ, và các câu chuyện dân gian liên quan được ghi chép, biên tập và lưu trữ dưới dạng số hóa, giúp bảo tồn và truyền tải di sản văn hóa này một cách bền vững cho các thế hệ mai sau.

Phát huy hơn nữa sự sáng tạo trong biểu diễn và hòa âm phối khí trong quá trình phát triển bộ môn Đờn ca tài tử. Sự kết hợp giữa Đờn ca tài tử và các yếu tố hiện đại trong hòa âm, phối khí cũng là một xu hướng đáng chú ý. Các nghệ sĩ trẻ không ngừng thử nghiệm những cách tiếp cận mới, kết hợp Đờn ca tài tử với các loại hình âm nhạc đương đại như jazz, pop, hay thậm chí là nhạc điện tử. Những sáng tạo này mang đến hơi thở mới cho Đờn ca tài tử, giúp nó gần gũi hơn với khán giả trẻ mà vẫn giữ được cốt lõi truyền thống. Một ví dụ điển hình là các chương trình biểu diễn kết hợp giữa nghệ thuật truyền thống và các yếu tố hiện đại như ánh sáng, âm thanh kỹ thuật số, tạo nên những trải nghiệm độc đáo và mới lạ. Những buổi biểu diễn như vậy không chỉ thu hút khán giả trong nước mà còn gây ấn tượng mạnh với bạn bè quốc tế.

Sự phát triển của Đờn ca tài tử trong bối cảnh hiện đại không chỉ có những cơ hội mà còn đối mặt với nhiều thách thức. Việc duy trì bản sắc truyền thống trong khi không ngừng đổi mới để thu hút khán giả đòi hỏi sự cân nhắc kỹ lưỡng. Nếu chỉ chú trọng đến yếu tố hiện đại mà bỏ qua tinh thần và giá trị cốt lõi, đờn ca tài tử có nguy

cơ bị biến tướng và mất đi bản sắc vốn có. Thêm vào đó, việc tìm kiếm và đào tạo thế hệ trẻ đam mê và có năng lực với Đờn ca tài tử là một thách thức không nhỏ. Môi trường sống hiện đại khiến giới trẻ ít có điều kiện tiếp cận và hiểu rõ về loại hình nghệ thuật này. Do đó, cần có những chương trình giáo dục và tuyên truyền mạnh mẽ hơn để giúp thế hệ trẻ nhận thức được giá trị và ý nghĩa của Đờn ca tài tử. Để nghệ thuật Đờn ca tài tử tiếp tục phát triển và lan tỏa, cần có những chiến lược đồng bộ từ cấp độ cộng đồng đến chính sách quốc gia. Các nghệ nhân, nghệ sĩ cần không ngừng sáng tạo và học hỏi để mang đến những biểu diễn vừa mang tính truyền thống vừa có nét mới lạ. Đồng thời, cần đẩy mạnh công tác giáo dục và truyền thông, giúp công chúng, đặc biệt là thế hệ trẻ, hiểu rõ và trân trọng loại hình nghệ thuật này. Các dự án bảo tồn và phát triển Đờn ca tài tử cần có sự tham gia của các nhà nghiên cứu, nghệ sĩ và cộng đồng. Việc tổ chức các sự kiện giao lưu, hội thảo, cuộc thi Đờn ca tài tử không chỉ giúp nâng cao nhận thức mà còn tạo điều kiện cho các nghệ sĩ trẻ có cơ hội thể hiện tài năng và tiếp nối di sản văn hóa của dân tộc.

Phát triển du lịch văn hóa gắn với Đờn ca tài tử: Tận dụng tiềm năng du lịch văn hóa của miền Nam Bộ để tổ chức các tour du lịch gắn liền với trải nghiệm Đờn ca tài tử. Tăng cường đầu tư phát triển cơ sở hạ tầng tại các địa phương có tiềm năng phát triển du lịch văn hóa gắn với Đờn ca tài tử như các khu du lịch sinh thái, làng nghề, trung tâm văn hóa. Đồng thời, cần nâng cao chất lượng dịch vụ du lịch, đảm bảo điều kiện tốt nhất cho du khách trải nghiệm và khám phá loại hình nghệ thuật này. Khách du lịch có thể tham gia các buổi biểu diễn, học hát và đàn, hoặc trải nghiệm các hoạt động văn hóa dân gian liên quan, qua đó giúp quảng bá và bảo tồn loại hình nghệ thuật này một cách bền vững. Song song đó, xây dựng các chương trình đào tạo chuyên nghiệp cho hướng dẫn viên du lịch, nghệ nhân và những người làm việc trong lĩnh vực du lịch văn hóa. Họ cần được trang bị kiến thức sâu rộng về Đờn ca tài tử và khả năng truyền tải một cách hấp dẫn, thu hút.

Đồng thời, tổ chức các sự kiện văn hóa, lễ hội liên quan đến Đờn ca tài tử để tạo điểm nhấn thu hút du khách. Vì vậy cần có sự đồng lòng và phối hợp chặt chẽ giữa các cơ quan chức năng, nghệ nhân và cộng đồng địa phương, chúng ta mới có thể biến Đờn ca tài tử thành một biểu tượng du lịch văn hóa đặc sắc, góp phần vào sự phát triển bền vững của vùng đất Nam Bộ nói riêng và Việt Nam nói chung.

Tăng cường hoạt động giao lưu và hợp tác quốc tế. Việc tổ chức các chương trình giao lưu văn hóa, các liên hoan Đờn ca tài tử ở quy mô quốc tế sẽ giúp nghệ thuật này vươn xa hơn, trở thành cầu nối văn hóa giữa Việt Nam và các nước trên thế giới. Đồng thời, việc hợp tác với các nghệ sĩ quốc tế trong việc sáng tạo và trình diễn cũng sẽ mang lại làn gió mới cho nghệ thuật này. Vì thế cho nên tăng cường hoạt động giao lưu và hợp tác quốc tế trong Đờn ca tài tử Nam Bộ không chỉ là cơ hội để giới thiệu một di sản văn hóa phi vật thể đặc sắc của Việt Nam ra thế giới, mà còn là phương thức quan trọng để bảo tồn và phát huy giá trị nghệ thuật này trong bối cảnh toàn cầu hóa. Việc tổ chức các chương trình biểu diễn, hội thảo, và các sự kiện văn hóa giao lưu quốc tế sẽ giúp nâng cao nhận thức về Đờn ca tài tử trong cộng đồng quốc tế, từ đó thu hút sự quan tâm và yêu thích từ du khách và các nghệ sĩ nước ngoài. Bên cạnh đó, việc hợp tác với các tổ chức văn hóa, nghệ thuật quốc tế cũng mở ra cơ hội cho nghệ nhân Đờn ca tài tử học hỏi, trao đổi kinh nghiệm và nâng cao trình độ biểu diễn. Hơn nữa, sự giao thoa văn hóa này còn góp phần làm phong phú thêm bản sắc văn hóa nghệ thuật của Việt Nam, tạo nên những sản phẩm nghệ thuật độc đáo, phản ánh sự đa dạng và sáng tạo của Đờn ca tài tử trong thời kỳ hiện đại. Do đó, việc tăng cường hoạt động giao lưu và hợp tác quốc tế trong Đờn ca tài tử không chỉ có ý nghĩa về mặt văn hóa mà còn thúc đẩy sự phát triển bền vững của loại hình nghệ thuật này trong tương lai.

Đờn ca tài tử không chỉ là một loại hình nghệ thuật mà còn là biểu tượng văn hóa, tinh thần của người dân Nam Bộ. Việc bảo tồn và phát triển

Đờn ca tài tử trong bối cảnh hiện đại đòi hỏi sự kết hợp hài hòa giữa yếu tố truyền thống và hiện đại. Chỉ khi tạo được sự tương tác tích cực giữa hai yếu tố này, chúng ta mới có thể duy trì và lan tỏa giá trị của Đờn ca tài tử, giúp nghệ thuật này không chỉ sống mãi trong lòng người dân Nam Bộ mà còn được công chúng trong và ngoài nước yêu mến.

Từ góc độ triết học, giá trị của Nghệ thuật Đờn ca tài tử Nam Bộ không chỉ nằm ở việc bảo tồn các yếu tố truyền thống, mà còn ở khả năng thích ứng và phát triển trong bối cảnh hiện đại. Sự kế thừa và phát triển của nghệ thuật này là minh chứng cho sức sống mãnh liệt của văn hóa dân gian là một di sản tinh thần quý báu của dân tộc Việt Nam. Đờn ca tài tử là một biểu tượng về mối liên kết giữa con người với nhau qua âm nhạc, và giữa con người với triết lý sống an nhiên giữa dòng chảy của thời gian. Sự tương tác giữa truyền thống và hiện đại trong nghệ thuật đờn ca tài tử đã và đang mở ra những triển vọng mới cho sự phát triển của loại hình nghệ thuật này. Những nỗ lực phát triển và sáng tạo không ngừng đã giúp Đờn ca tài tử duy trì được bản sắc riêng, đồng thời lan tỏa rộng rãi đến nhiều tầng lớp khán giả. Trong tương lai, nghệ thuật Đờn ca tài tử chắc chắn sẽ tiếp tục phát triển mạnh mẽ, trở thành một phần không thể thiếu trong bức tranh văn hóa phong phú và đa dạng của Việt Nam. Để làm được điều đó, cần có sự chung tay của toàn xã hội, từ các nghệ nhân, người yêu nghệ thuật đến cộng đồng và chính quyền địa phương. Chỉ khi có sự gắn kết chặt chẽ giữa các thế hệ, Đờn ca tài tử mới có thể tiếp tục tồn tại và phát triển, trở thành niềm tự hào của dân tộc Việt Nam qua mọi thời đại. Sau tất cả chúng ta tin rằng, nghệ thuật Đờn ca tài tử sẽ tiếp tục khẳng định giá trị của mình không chỉ là một di sản văn hóa, mà còn là một bài học triết học sâu sắc về sự kế thừa và phát triển văn hóa trong thế giới hiện đại./.